

1st INTERNATIONAL CSMS CONGRESS

International Communication Science
& Media Studies Congress

12-15 May 2014, Kocaeli/TURKEY

I. ULUSLARARASI İLETİŞİM BİLİMİ VE
MEDYA ARAŞTIRMALARI KONGRESİ

BİLDİRİLER II
PROCEEDINGS II

Ist INTERNATIONAL COMMUNICATION SCIENCE
& MEDIA STUDIES CONGRESS

Kocaeli University
Faculty of Communication

Journalism & Mass Communication
FLORIDA INTERNATIONAL UNIVERSITY

Dijital Bölünme Kavramı Bağlamında Türkiye’de Ortaokul Öğrencilerinin İnternet ve Sosyal Ağ Kullanımları: Gaziantep İli Örneği¹

Emel BAŞTÜRK AKCA, Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Türkiye, emelakca@kocaeli.edu.tr

ÖZET

İnternet kullanımı özellikle Web 2.0 uygulamasının ardından oldukça hızlı bir artış göstermiştir. İnternet kullanımındaki hızlı artışa rağmen gerek teknik altyapı, gerekse kullanım becerisindeki yoksunluk nedeniyle internet kullanımının dışında kalanların sayısı hiç de az değildir. 2013 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre Türkiye genelinde gençler ve yetişkinlerin bilgisayar ve internet kullanım oranları yüzde 50’ye yaklaşmaktadır. Buna göre Türkiye’de bireylerin yarısından fazlası internet erişimine sahip değildir. Çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin internet kullanımına ilişkin tutumları Gaziantep ilindeki en yüksek öğrenci sayısına sahip olan dört ayrı ortaokulda -120 öğrenci ile- yapılan anket çalışması üzerinden ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmada, TÜBİTAK tarafından desteklenen “Türkiye’de Temel Eğitim Gençliğinde Siber Zorbalık Konusunda Farkındalık Geliştirmek: Gençlerin ‘Siber Zorbalık’ı Algılayışı, Yaygınlığı ve Farkındalığa İlişkin Alan Çalışması” başlıklı (113 K 170 No’lu) proje kapsamında gerçekleştirilen saha çalışmasında elde edilen verilerin bir bölümü kullanılmıştır. Gençlerin internet kullanımına ilişkin çalışmaların büyük bölümünün İstanbul gibi büyük kentlere odaklandığı düşünüldüğünde Gaziantep örnekleminin gençlerin internet kullanımına ilişkin bölgesel farkları ortaya koymak adına önemli olduğu düşünülmektedir. Anket çalışmasında, ortaöğretim öğrencilerinin internet kullanımını etkileyen faktörler, sosyal ağları kullanım oranları ve internet kullanımı konusundaki yeterlilikleri ölçülmeye çalışılmıştır. Türkiye geneline ilişkin bulgularla karşılaştırıldığında Gaziantep ilindeki öğrencilerin internete erişim ve sosyal ağları kullanım oranlarının oldukça düşük olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra internet kullanımı konusunda cinsiyetler arasında belirgin bir fark olduğu, kız öğrencilerin dezavantajlı konumda bulunduğu açığa çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ortaokul öğrencileri, internet kullanımı, dijital bölünme, Gaziantep, Türkiye

¹Bu çalışma TÜBİTAK tarafından desteklenen “Türkiye’de Temel Eğitim Gençliğinde Siber Zorbalık Konusunda Farkındalık Geliştirmek: Gençlerin ‘Siber Zorbalık’ı Algılayışı, Yaygınlığı ve Farkındalığa İlişkin Alan Çalışması” başlıklı (113 K 170 No’lu) proje kapsamında yapılan saha çalışmasından elde edilen veriler kullanılarak oluşturulmuştur.

Internet and Social Media Usage of the Secondary School Students in Turkey in the Context of Digital Divide: The Example of Gaziantep Province

Abstract

There has been a massive increase in the use of the Internet with the advent of Web 2.0 technologies. Despite this rapid growth, because of the lack of technical infrastructure and the digital literacy, there are still many people who have no access to the Internet. According to the Survey of Household Information Technologies 2013, the usage of internet by youths and adults is approximately 50 percent. Accordingly more than 50 percent of the people living in Turkey do not have internet access. In the study, the attitudes of secondary school students toward the internet usage were presented with the survey which has been done through the four of the most crowded secondary schools -totally 120 students- in the Gaziantep province. The fieldwork data used in this study is a part of larger project supported by TUBITAK ("Developing Awareness on Cyberbullying Among the Primary School Students in Turkey: A Field Study on Perception, Awareness and Prevalence of Cyberbullying", 113 K 170). When you think that the most of the studies about the factors which are affecting the youngsters' usage of internet have been mostly focused in metropolises like Istanbul, it can be said that the Gaziantep province survey about the youngsters' internet usage is both important and a good example for revealing the regional differences. In the survey, the factors affecting the internet usage of secondary school students, the rate of their social network usage and their abilities about using internet are tried to be evaluated. While the results of survey are compared with the information which are gathered throughout Turkey, it is seen that the usage rate of internet and social networks of students living in Gaziantep city is considerably low. It is also seen that there is an obvious difference about the usage of internet between the genders, girls are at a disadvantage in this regard.

Keywords: Secondary school students, internet usage, digital divide, Gaziantep, Turkey

GİRİŞ

İlk kullanımı 1970'li yıllara -hatta daha öncesine- dayansa da İnternet ve buna bağlı teknolojiler 1990'lı yılların başlarında hayatımıza girmiş ve hızla yayılmıştır. Servis sağlayıcıların hızının artması, internet ve bilgisayarların ucuzlaması ve hepsinden önemlisi de mobil hale gelmesi hem kullanıcı sayısının artmasını, hem de internetin hayatın her alanında kullanılmasını sağlamıştır. Web 2.0 teknolojisi ise bütün bu gelişmelere yeni bir boyut katarak, interneti etkileşimli hale getirmiştir. Elektronik ortamda iletişim kurma ve bilgi paylaşımında bulunma alışkanlığı özellikle son on yılda bireylerin sosyal etkileşimini, öğrenme pratiklerini ve eğlence tercihlerini köklü biçimde etkilemiş ve değişime uğratmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişimin yarattığı olanakları yaşamın her alanında uygulamaya koyabilmek, bu teknolojiyen daha fazla insanın yararlanabilmesini sağlamak politik anlamda da hedefler arasında yer almaktadır.

Sosyal ağ kullanımı, online bilgisayar oyunları, film ve müzik indirme gibi uygulamalar bilgisayar ve interneti yalnızca eğitim, iş dünyası ve haberleşme ortamlarında kullanılan bir teknoloji olmaktan çıkartarak günlük hayatın bir parçası haline getirmiştir. Bugün geldiğimiz noktada artık internete erişebilmekten değil, aşırı kullanıma ilişkin sorunlardan söz edildiği görülmektedir. Ancak internet teknolojilerinin kullanımının yaygınlığına ilişkin görüşlere daha yakından ve belki de tersinden bakarak internet erişimi ve kullanım becerisine sahip olmayanlara ilişkin bir tablo ortaya koymak da oldukça önemlidir.

Bu çalışmada internet kullanımına ilişkin bölgesel farklılar Gaziantep ilinde 120 ortaokul öğrencisi ile yapılan anket çalışması üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır. Anket çalışması sonucunda elde edilen bulgular Türkiye geneline ilişkin rakamlarla karşılaştırılarak hem bölgesel, hem de cinsiyete ilişkin farklılar sergilenmeye çalışılmıştır. Çalışmada önce internet kullanımının gelişimi ve Türkiye’de -özellikle çocuk ve ergenler arasında- internet kullanımının ne düzeyde olduğuna ilişkin bir tablo ortaya konulacak, ardından yapılan anket çalışmasının sonuçları dijital bölünme kavramı üzerinden değerlendirilecektir.

1. İNTERNET TEKNOLOJİLERİ VE KULLANIMININ GELİŞİMİ

İnternet teknolojisinin gelişimi, ekonomik, siyasal ve kültürel alanda pek çok yeniliğin ve değişikliğin de öncüsü olmuştur. Bu çok yönlü etkisi gibi İnternetin ortaya çıkışı da yalnızca iletişim alanına özgü bir gelişme değildir. Çok çeşitli alanlarda ve farklı ülkelerde gerçekleştirilen icat ve yenilikler sonucu ortaya çıkmıştır. Her geçen gün kullanılabilirliği ve işlevleri genişleyen İnternet, iletişim alanının hem teknolojik temelini, hem de endüstriyel yapısını değiştirmiştir (Akca, 2014, ss. 28-29).

Ağların daha büyük bir ağ oluşturacak şekilde bağlanmasıyla oluşan ve neredeyse tüm dünyaya yayılan büyük ağa İnternet denilmektedir. Türkçeye “ağlar arası ağ” olarak da çevrilebilen İnternet kavramı, “kurulu ağların tamamının birbiriyle bağlanmasıyla oluşmuş yeni devasa bir ağ” şeklinde tanımlanabilmektedir (Köksal, 1997, s. 19). İnternetin tarihsel geçmişi, soğuk savaş dönemine kadar uzanır. 1960’lı yıllardan itibaren bir eğitim kurumu olan M.I.T (Massachusetts Institute of Technology)’nin liderliğinde olası bir savaş veya karışıklık durumunda, tek bir ana bilgisayar ünitesinden bağımsız olarak çalışabilen bir bilgisayar ağı kurulabilmesi amacıyla çeşitli çalışmalar yapılması gündeme gelmiştir. Bu amaçla, ABD Savunma Bakanlığı’nın bir kuruluşu olan ARPA’nın (Advanced Research Projects Agency) desteğiyle çalışmalara başlanmış ve ABD’nin dört ayrı kentinde bulunan dört büyük bilgisayar arasında bilgi transferi gerçekleştirilmiştir. Bu merkezler arasında yollanan küçük çaplı yazı dosyaları ise e-mail (e-posta) olarak adlandırılmıştır. Çekirdek teknolojinin oluşmasındaki bir diğer aşama ise Dosya Transfer Protokolünün (FTP- File Transfer Protocol) oluşturulmasıyla gerçekleşmiş ve bu sistemle ARPANET üzerindeki bilgisayarlar arasında dosya alışverişi gerçekleştirilmeye başlamıştır (Köksal, 1997, s. 13; İçel ve Ünver, 2005, s. 465).

1980’li yıllara gelindiğinde Amerikan ordusu, faaliyetlerini yeni kurduğu “MILNET” ağına taşıyarak, ARPANET’i sivil kullanıma bırakmıştır. Aynı dönemde İngiltere ve Japonya gibi ülkelerde de yeni ağ sistemleri kurulmaya başlanmıştır (Sınar, 2001, s. 23). İnternet, gelişim sürecinde Avrupa [ve Pasifik] ülkelerinin de payı olmasına rağmen, dünyaya Amerikan kaynaklı bir teknolojik gelişim olarak yayılmıştır. İnternetin yanı sıra kişisel bilgisayarlar ve modemlerin hızlı bir biçimde gelişmesi ve ucuzlaması, İnternet temelli iletişimin hızla yaygınlaşmasını sağlamıştır. 1990’larda modemler kişisel bilgisayarların standart bir özelliği haline gelir (Başaran, 2006, s. 21). Sonrasında telefonların mobil hale gelmesi, telefon üzerinden bağlantı sağlanan interneti de mobil hale getirmiştir. Bu mobil erişim İnternet kullanımını çok farklı boyutlara ulaştırmıştır. Ayrıca kitle iletişim araçları arasındaki etkileşim de artmış, enformasyonun geleneksel medya, online habercilik ve sosyal ağlar gibi kitle iletişim araçları arasında dolaşımı, haberciliğe de yeni bir boyut kazandırmıştır.

Dünyada internet kullanıcı sayısı 3 milyara yaklaşmaktadır. Türkiye de, internet kullanımının hızla arttığı ülkelerden birisidir. Internetworldstats’ın araştırmasına göre Türkiye, internet kullanımında yüzde 35’lik oranla Avrupa’da altıncı, dünyada ise on beşinci sırada yer almaktadır (<http://www.internetworldstats.com/stats4.htm>). Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı’nın (TÜİK) 2012 yılı verilerine göre Türkiye’de toplam internet kullanım oranı yüzde 47,4’dür (http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=60). TÜİK’in 2012 yılı Ağustos ayında yayınladığı “Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması” sonuçlarına göre ise Türkiye’de bilgisayar ve İnternet kullanım oranlarının en yüksek olduğu yaş grubu yüzde 67,7 ile 16-24 yaş grubudur.

Çocukların çevrimiçi etkinliklerinin araştırıldığı önemli çalışmalardan biri, 25 Avrupa ülkesinde yürütülmüş olan Avrupa Çevrimiçi Çocuklar (EU Kids Online) projesi kapsamında yapılan çalışmadır. Araştırmaya her ülkeden, 9–16 yaşlarında 1000 çocuk ve aileleri katılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre Türkiye’deki çocuklar İnterneti kullanmaya 10 yaşında başlamakta ve günde 1-1,5 saatlerini İnternet’te geçirmektedirler. Çalışma ayrıca Türkiye’de 9-16 yaş arasındaki çocukların % 47’sinin en az bir sosyal paylaşım ağında profili olduğunu göstermektedir (EU Kids Online, 2010).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’in belli aralıklarla yapmış olduğu Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması’nın ortaya koyduğu verilere göre Türkiye’de 16-74 yaş grubundaki bireylerin yüzde 49,9’u bilgisayar, yüzde 48,9’u ise internet kullanmaktadır (TÜİK, 2013). 2013 yılı Nisan ayında gerçekleştirilen Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasının kapsamı ilk defa 06-15 yaş grubu çocukları da içerecek şekilde genişletilmiştir. Bu çalışmada 06-15 yaş grubu, 06-10 ve 11-15 yaş grubu olarak iki farklı kategoride ele alınmış, böylece bu yaş grupları arasındaki farklılıklar da daha açık bir biçimde ortaya konmuştur. 2013 yılına kadar 15 yaş üzerindeki yurttaşları kapsayarak yürütülen araştırmanın, daha küçük yaş gruplarını içerecek biçimde genişletilmesi bile internet kullanım yaşının giderek erken yaşlara doğru indiğinin göstergesidir.

Araştırmaya göre 06-15 yaş grubundaki çocukların yüzde 24,4'ü kendi kullanımına ait bilgisayara sahiptir. 11-15 yaş grubundaki çocukların yüzde 73,1'i bilgisayar kullanmaktadır. İnternet kullananların oranı ise biraz daha azalarak yüzde 65,1 seviyesinde kalmaktadır. Aynı yaş grubunda cep telefonu kullanım oranı ise yüzde 37,9'dur.

İnternet kullanım amaçlarına bakıldığında ise bu gruptaki çocukların büyük bölümünün interneti ödev yapmak ya da öğrenme / araştırma amacıyla kullandıkları görülmektedir. Çocukların yaklaşık yüzde 85'i bu amaçla internet kullandıklarını belirtmektedir. İnternet kullanım amaçları arasında, yüzde 79,5 oranıyla ikinci sırada oyun oynama yer almakta, bunu yüzde 56,7 ile bilgi arama ve yüzde 53,5 ile sosyal medya ağlarına katılma takip etmektedir.

İnterneti kullanım yerleri incelendiğinde bu yaş grubu bireylerin internete büyük oranda evlerinden bağlandıkları görülür. 06-15 yaş grubu çocukların toplamda yüzde 65,6'sı evlerinden internete bağlanmakta ve internet kafe kullanım oranlarının düşük olduğu görülmektedir. İnternet kafeler 06-10 yaş grubunun yüzde 8,7'si, 11-15 yaş grubunun ise yüzde 28,8'i tarafından kullanılmaktadır. Yaş büyüdükçe internet kafe kullanım oranı artmaktadır (TÜİK, 2013).

Türkiye'de internet kullanımına ilişkin olarak söylenmesi gereken bir başka nokta da cinsiyetler arasındaki farktır. TÜİK verilerine göre bilgisayar ve internet kullanımı tüm yaş gruplarında erkeklerde daha yüksektir.

2. DİJİTAL BÖLÜNME KAVRAMI VE NEDENLERİ

Dijital bölünme (digital divide) kavramı genellikle bilgi iletişim teknolojileri ve internet kullanımında gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki farklılığa işaret etmek üzere kullanılmaktadır. Ancak sayısal bölünme olarak da ifade edilen kavram, değişik coğrafi alanlarda sosyo-ekonomik koşullar bakımından farklılık gösteren ticari işletmeler ve bireylerin, bilgi ve haberleşme teknolojilerine erişim imkânı ile internet kullanım amacına yönelik geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Dijital bölünmenin ölçülmesinde kullanılan en temel göstergeler, bilgisayar sayısı (TV, mobil telefonlar ve diğer teknolojiler üzerinden sağlanabilen alternatif erişim yöntemleri) ve internet erişimi miktarıdır (Telekomünikasyon Kurumu, 2002, s. 5).

Dijital bölünmenin ciddi boyutlara ulaşmasını ve 'az gelişmiş' ülkelerin gelişmiş ülkelerde yaşanan teknolojik gelişme hızına yetişmesinin neredeyse mümkün olmadığını vurgulamak için de "dijital uçurum" (digital abyss) kavramı kullanılmaktadır. Dijital bölünme ya da dijital uçurum, 'gelişmiş' ülkeler ile 'az gelişmiş' ve 'geri kalmış' ülkeler arasındaki internet teknolojileri kullanımına ilişkin farklılıkları ifade etmekle kalmaz, aynı ülke içerisindeki bireyler arasındaki kullanım farklılıklarını da içerir. İnternet kullanımı –bölgesel farklılıkların yanı sıra- sosyo-ekonomik durum, eğitim düzeyi, yaş ve cinsiyet gibi faktörlere bağlı olarak değişim göstermektedir.

Enformasyon çağı olarak adlandırılan günümüzde, enformasyon ve bilgi akışında büyük artış yaşanmış ve bu durum bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim ve kullanım ve becerisine sahip olanların ‘ayrıcalıklı’ konumunu pekiştirici bir işlev görmeye başlamıştır. Örneğin Tichenor ve arkadaşlarının (1970) ortaya koyduğu bilgi eksikliği hipotezi, sosyal bir sistem içinde bilgi artışının hızı arttığı zaman, daha iyi eğitim almış olan ve daha yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip kimselerin, eğitim düzeyi daha düşük olan ve daha düşük statüdeki kimselere göre enformasyonu daha iyi hazmedebileceklerini savunmaktadır (akt. Sütçü ve Akyazı, 2006, s. 282). Dolayısıyla bilgi akışındaki artışın, bilgilenme düzeyindeki farklılıkları azaltmak yerine, bilgi eksikliğini arttırıcı ya da pekiştirici bir etki yarattığı belirtilir.

Keniston’a (2003) göre dijital bölünme üç farklı boyutta ortaya çıkmaktadır:

- Birinci bölünme; endüstrileşmiş ya da gelişmekte olan bütün ülkelerde var olan zengin, eğitimli ve güçlü olanlarla olmayanlar arasındaki bölünmedir.
- İkinci bölünme; daha az dikkat çeken dil (lisan) ve kültür alanlarındadır. Birçok ülke, İngilizce ya da bir diğer Batı Avrupa dilini konuşabilenler ile konuşamayanlar arasında bölünmüştür. Farklı kültürlerle sahip olanlar, göçmenler ya da yaşadıkları ülkenin dilini bilmeyenler eğitimde ve iş hayatında başarılı olamamaktadırlar.
- Üçüncü bölünme ise; ilk ikisinden sonra kaçınılmaz olarak ortaya çıkan zengin ve fakir ülkeler arasındaki genişleyen uçurumdur (akt. Kılıç, 2011, s. 85).

Bu çalışmada birinci bölünme olarak sınıflandırılan ülke içindeki kullanım farklılıklarına odaklanılmıştır ve yapılan anket çalışması ile ortaokul öğrencilerinin internet kullanımlarındaki bölgesel farklılıklar ile cinsiyetler arasındaki farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak bu çalışmaya ilişkin bulgulara geçmeden önce Türkiye’nin genel olarak internet kullanımı açısından diğer ülkelere göre hangi konumda olduğuna bakmak, başka bir deyişle, Keniston’ın sınıflandırmasına göre üçüncü bölünmeye ilişkin bir tablo ortaya koymakta yarar vardır.

Avrupa ülkelerinde çocuklar ve ailelerin internet kullanımı, internetin sağladığı olanak ve riskler konusunda bilgi ve deneyimlerini arttırmak amacını taşıyan Avrupa Çevrimiçi Çocuklar projesi, bu konuda önemli bulgular ortaya koymaktadır. Çalışma kapsamında ortaya konan çocuklar, gençler ve ebeveynlerin internet teknolojilerine erişim ve kullanım pratiklerine dair istatistikler, kullanımlar arasındaki farklılıkları; bölge, yaş ve cinsiyete göre oluşan ya da oluşabilecek açıkları tespit etmeye ve çözüm önerileri üretmeye yöneliktir. Projenin 2012 yılında yayınlanan raporunda, araştırmaya dâhil edilen ülkeler dört kategoride toplanmıştır; “Düşük Kullanım Düşük Risk Ülkeleri”, “Düşük Kullanım Biraz Risk Ülkeleri”, “Yüksek Kullanım Biraz Risk Ülkeleri”, “Yüksek Kullanım Yüksek Risk”. Türkiye’nin “Düşük Kullanım Biraz Risk” kategorisinde yer aldığı açıklanmıştır. Bu durum, öncelikle Türkiye’deki çocukların

internet kullanım oranlarının diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha düşük olduğunu göstermektedir. Türkiye ayrıca sahip olduğu düşük kullanım oranına göre daha fazla riskle karşılaşılacak bir ülkedir. Türkiye'deki çocukların İnternet kullanım bilgi ve becerilerinin az olması nedeniyle internet üzerinde riskler doğuracak davranışlar sergilediklerini görülmektedir (<http://eukidsonline.metu.edu.tr/>, 2012 Basın Bülteni).

Çalışmada yetişkinlere ilişkin olarak ortaya konan çarpıcı sonuçlardan biri de kadınların internet kullanımına ilişkindir. Avrupa ülkelerinin çoğunda annelerin internet kullanım oranı yüzde 80'lere ulaşırken, aynı araştırmaya göre Türkiye'de bu oran yüzde 24'tür. (<http://eukidsonline.metu.edu.tr/>, 2012 Basın Bülteni).

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE KAPSAMI

Makalede sonuçları paylaşılan saha çalışması İstanbul, Samsun, Ankara, Van, Gaziantep, İzmir ve Adana illerini kapsayan ve ortaokul öğrencilerinin internet kullanımı ve özelde de siber zorbalık konusuna odaklanan daha geniş ölçekli bir çalışmanın bir bölümünü oluşturmaktadır. Bildiride Güneydoğu Anadolu bölgesinin en yüksek nüfuslu ili olan Gaziantep'te yapılan anket çalışmasının sonuçları paylaşılmıştır.

Anket çalışması ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencileri ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmanın nedeni bu yaş grubundaki gençlerin en çok internet kullanan gruplardan birisi olmasıdır. Ayrıca bu grubun teknoloji kullanımı, lise ve üniversite çağındaki gençlere kıyasla ailelerinin eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik durumuna daha fazla bağımlı görünmektedir. Bu nedenle bu yaş grubunun internet teknolojilerini kullanımlarına ilişkin bulguların, ailelerine ilişkin bir projeksiyona da imkân vereceği düşünülmektedir.

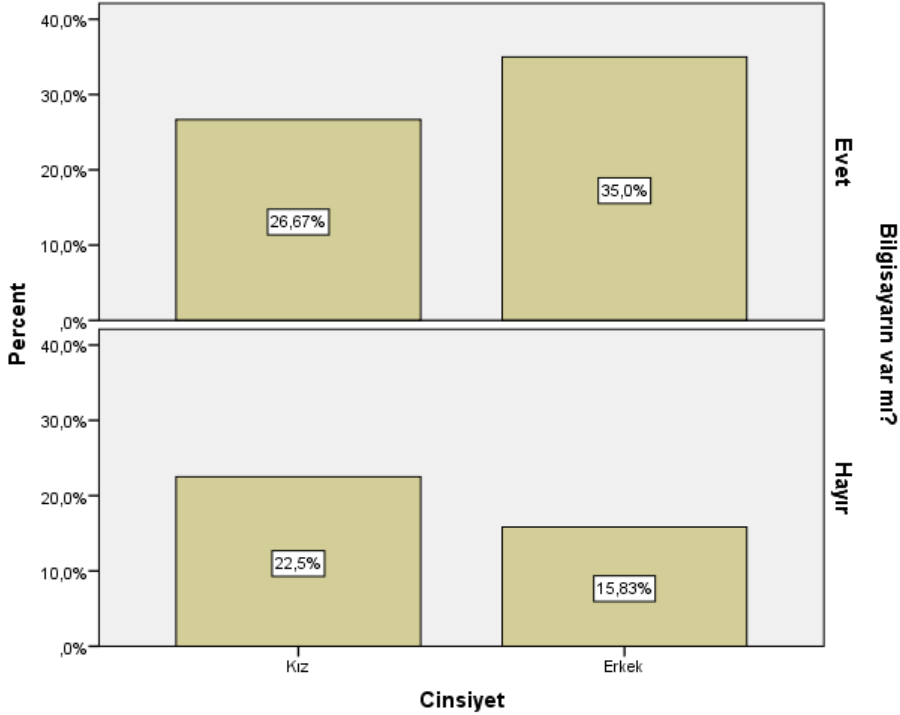
Yaklaşık 1 milyon 850 bin nüfusa sahip olan Gaziantep ili, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde çevre illerden en çok göç alan, ancak bu göçe karşılık gelebilecek oranda istihdam olanağı sağlamakta zorlanan bir ildir. İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün kayıtlarına göre Şehitkamil ve Şahinbey olmak üzere iki merkez ilçe ve il genelinde toplam 155.007 ortaokul öğrencisi mevcuttur. Anket çalışması bu merkez ilçelerde ve fazla öğrenciye sahip olan ikişer okulda –toplamda dört okulda- gerçekleştirilmiştir ve toplam 120 anket yapılmıştır. Söz konusu okullar, ilçelerin en yoğun öğrenci sayısına sahip olan okullar olmaları nedeniyle aynı zamanda farklı sosyo-ekonomik ve kültürel sınıflardan öğrencileri de temsil etme özelliğine sahiptir. Anketler 7 ve 8. sınıf öğrencileri arasında eşit şekilde dağıtılmış, buna göre her iki sınıftan 60'ar öğrenci ile anket yapılmıştır. Çalışmada cinsiyete göre eşit dağılıma da dikkat edilmiştir. Anket soruları 12-15 yaş arası ergenlerin bilgisayar, internet ve sosyal ağları kullanımlarına ilişkindir. Bu yaş aralığı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasının içerdiği 11-15 yaş kategorisi ile örtüşmekte ve Türkiye geneline ilişkin rakamlarla kıyaslama yapmamıza olanak tanımaktadır.

4. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Anketin ortaya koyduğu sonuçlardan ilki bilgisayar sahibi olmaya ilişkindir. Ankete katılan öğrenciler arasında evinde bilgisayar bulunanların oranı yüzde 61'dir. Buna karşılık yaklaşık yüzde 40'luk bölümün ise evinde bilgisayar olmadığı görülmektedir. 2013 yılında gerçekleştirilen Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasına göre söz konusu grubun yüzde 73'ten fazlasının evinde bilgisayar olduğu hatırlandığında, bu oranın Türkiye ortalamasının altında olduğu ortaya çıkmaktadır. Evinde bilgisayar olan öğrencilerin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında yüzde 35'inin erkek, yüzde 26'sının ise kız olduğu görülmektedir. Bu da bilgisayar sahibi olmak konusunda cinsiyete göre bir farklılaşmanın da söz konusu olduğunu göstermektedir.

Tablo 1. Bilgisayar sahibi olma oranı ve cinsiyete göre dağılımı

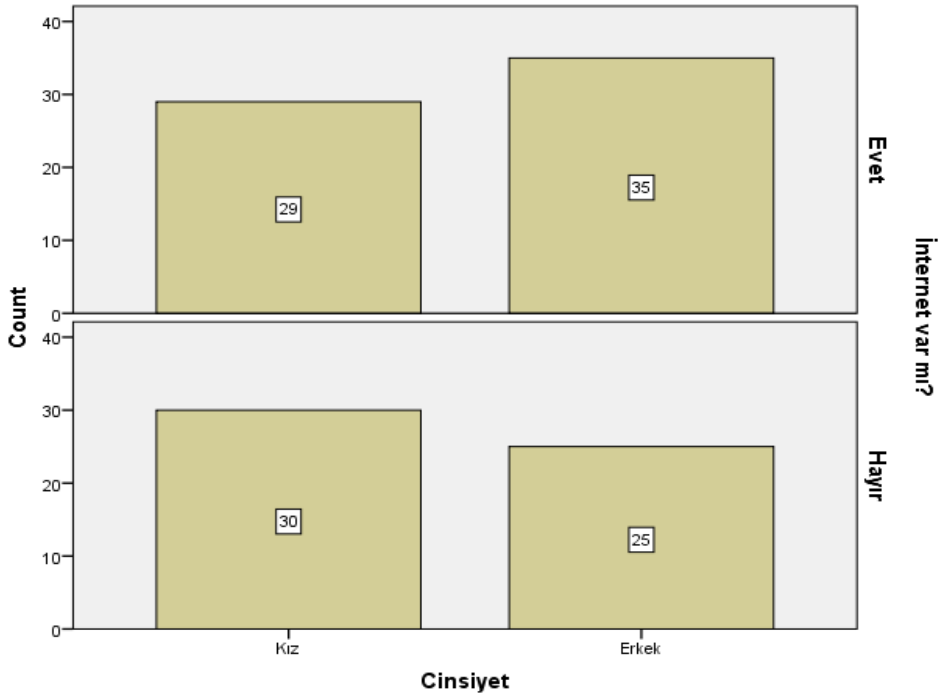

“Evinizde internet var mı?” sorusuna olumlu yanıt verenlerin oranı ise yüzde 54 (64 kişi) dir. İnternet bağlantısına sahip olma oranının, bilgisayara sahip olma oranından daha düşük olması dikkat çekicidir. Bu kez öğrencilerin yüzde 46'sının evinden internet erişimine sahip olmadığı görülmektedir. Evden internet erişimi konusunda da cinsiyetler arasında bir farklılık olmakla birlikte, çok belirgin bir fark ortaya çıkmamaktadır. Kız öğrencilerin yaklaşık yüzde 50'si (29 kişi) evinden internet erişimine sahip değildir.

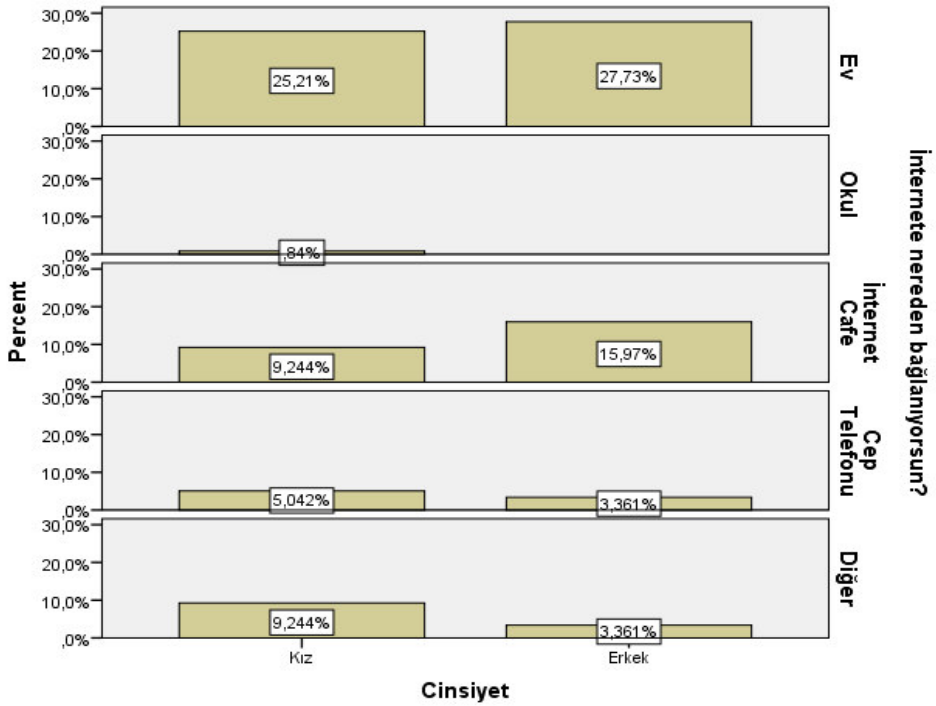
Buna karşılık erkek öğrencilerin 35'i evinden internete erişebildiğini belirtmektedir (Tablo 2).

Katılımcıların internet kullanım oranlarından sonra, bir başka önemli nokta internete nereden bağlandıklarıdır. Öğrencilere ev, okul, internet kafe, cep telefonu ve diğer olmak üzere beş seçenek sunulmuş ve internete en çok hangisi üzerinden/aracılığıyla bağlandıkları sorulmuştur. Öğrencilerin büyük bölümü evlerinden internete bağlandıklarını belirtmekte ve evden internete bağlanma oranı yüzde 53 olarak karşımıza çıkmaktadır. İnternet bağlantısının kullanıldığı ikinci mekân ise internet kafelerdir. Öğrencilerin yüzde 25'lik bölümü internet kafeleri kullandıklarını belirtmektedirler. İnternet kafe kullanımının oranının Türkiye geneline ilişkin rakamlardan daha yüksek olması dikkate çekicidir. Ayrıca burada da cinsiyetler arasında belirgin bir fark olduğu ifade edilmelidir. Kız öğrencilerin yalnızca yüzde 9'u internet kafeleri kullanırken, bu oran erkek öğrencilerde yaklaşık yüzde 16'dır.

Tablo 2. Evden internet erişimi ve cinsiyete göre dağılımı

Tablo 3. İnternete nerelerden bağlanıldığı ve cinsiyete göre dağılımı

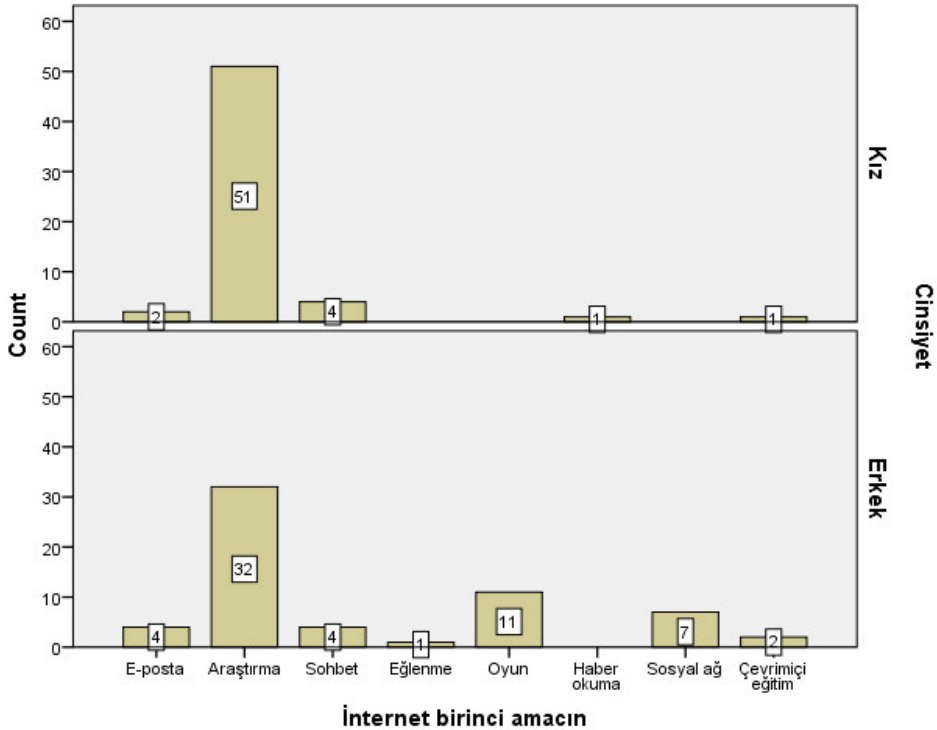
Cep telefonundan internete bağlanma oranları oldukça düşüktür. Kız öğrencilerin yüzde 5'i (6 kişi), erkek öğrencilerin ise yaklaşık yüzde 3.5'i (4 kişi) cep telefonundan internete bağlanmaktadır. Cep telefonundan internete bağlanma oranının düşüklüğü öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleriyle açıklanabilir. Ankete katılan öğrencilerin büyük bölümü akıllı telefona sahip değildir. Ayrıca öğrencilerin önemli bir kısmı -anket formunda yer almamakla birlikte anketin gerçekleştirilmesi sırasında- anne ve babalarının da akıllı telefonları olmadığını ya da var olması durumunda da internet paketlerinin olmadığını söylemişlerdir. Cep telefonu üzerinden internete girenlerin daha çok evin büyük erkek çocukları olduğu görülmüştür.

Bu sorunun ortaya koyduğu sonuçlar arasında dikkat çekici olan bir başka nokta da ankete katılan 120 öğrenciden yalnızca birinin okuldan internete bağlandığını belirtmiş olmasıdır. Anketin gerçekleştirildiği okullarda eğitimde bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BIT) olanaklarından çok sınırlı ölçüde yararlanılabildiği görülmüştür. Okuldan internete erişime ilişkin rakam da karşımıza çıkan bu tablo ile örtüşmektedir. Diğer taraftan -bu çalışmanın kapsamı içerisinde yer almamakla birlikte- okulların teknolojik donanımları ve eğitimcilerin BIT kullanım becerileri de ayrı bir sorun olarak durmaktadır.

4.1. İnternet Kullanım Amaçları

Teknolojik olanaklara ilişkin sorulardan sonra, internetin kullanılma amaçları ve sıklığı gibi kullanım pratiklerine yönelik sorulara geçilmiştir. Öğrencilerden internet kullanım amaçlarına ilişkin olarak sunulan seçenekleri kendi kullanım amaçlarına göre numaralandırmaları istenmiştir. Buna göre internetin kullanım amaçları arasında ilk sırada araştırma, ikinci sırada oyun oynama, üçüncü sırada ise sohbet etme ve sosyal ağlar yer almaktadır. Daha sonra ise sırasıyla e-posta, çevrimiçi eğitim, eğlenme ve haber okuma gelmektedir.

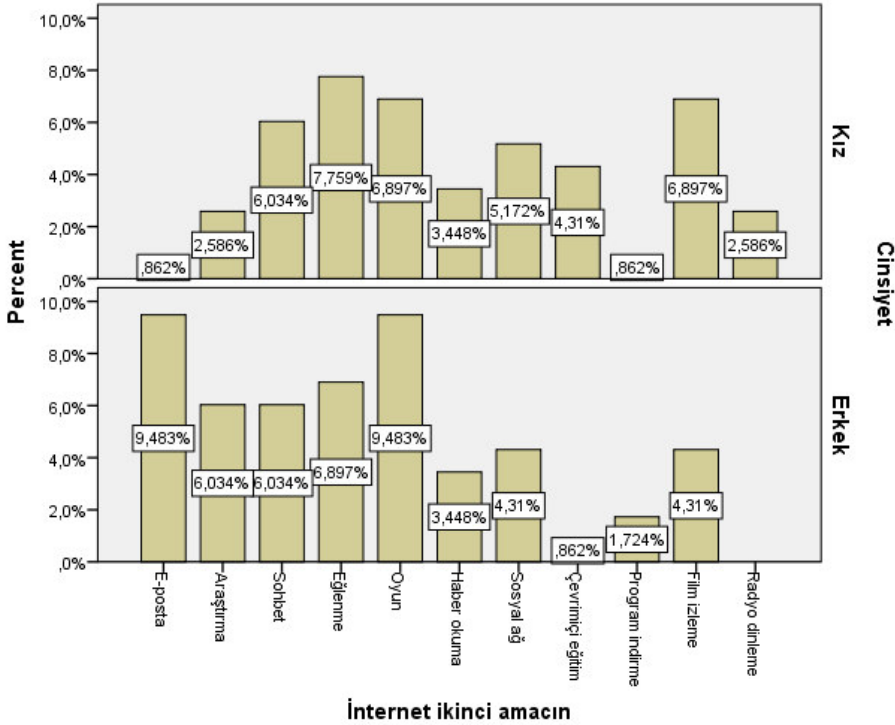
Tablo 4. İnternet kullanım amaçları ve cinsiyete göre dağılımı (kişi sayısı tablosu)

Kız öğrencilerin yüzde 42,5'i (51 kişi), interneti “araştırma” amacıyla kullandığını belirtirken, bu oran erkeklerde yaklaşık yüzde 27'ye düşmekte (32 kişi), buna karşılık oyun amacıyla kullanım artmaktadır. Erkeklerin yaklaşık yüzde 10'u (11 kişi) interneti oyun oynamak için kullandığını belirtirken, kız öğrencilerin hiçbiri birinci amaç olarak bu seçeneği işaretlememiştir. Benzer şekilde erkek öğrencilerin yaklaşık yüzde 6'sı ilk amaç olarak sosyal medyayı yazarken, kız öğrencilerin hiç birisi bu seçeneği ilk amaç olarak belirtmemiştir. Ancak öğrencilerin internete ilişkin bazı kavramlara aşina olmadıkları ve bu nedenle bazı sorulara cevap vermekte zorlandıkları da gözlenmiştir.

İnternet kullanım amaçlarında ikincil amaç konusunda cinsiyetler arasında belirgin bir fark yoktur. İlk sırada yüzde 16,3 oranıyla oyun oynama yer almakta, onu yüzde 14,6 oranıyla eğlenme izlemektedir. Film izleme, sohbet etme ve sosyal ağ kullanımı çok yakın oranlarla birbirlerini takip etmektedir. Sıralamada üçüncü internet kullanım amacı olarak - ilk iki sırada işaretlenmemiş olan- radyo dinlemenin de işaretlenmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca yaklaşık yüzde 2'lik bir oranla da olsa "alışveriş yapma" seçeneği de üçüncü sırada karşımıza çıkmaktadır.

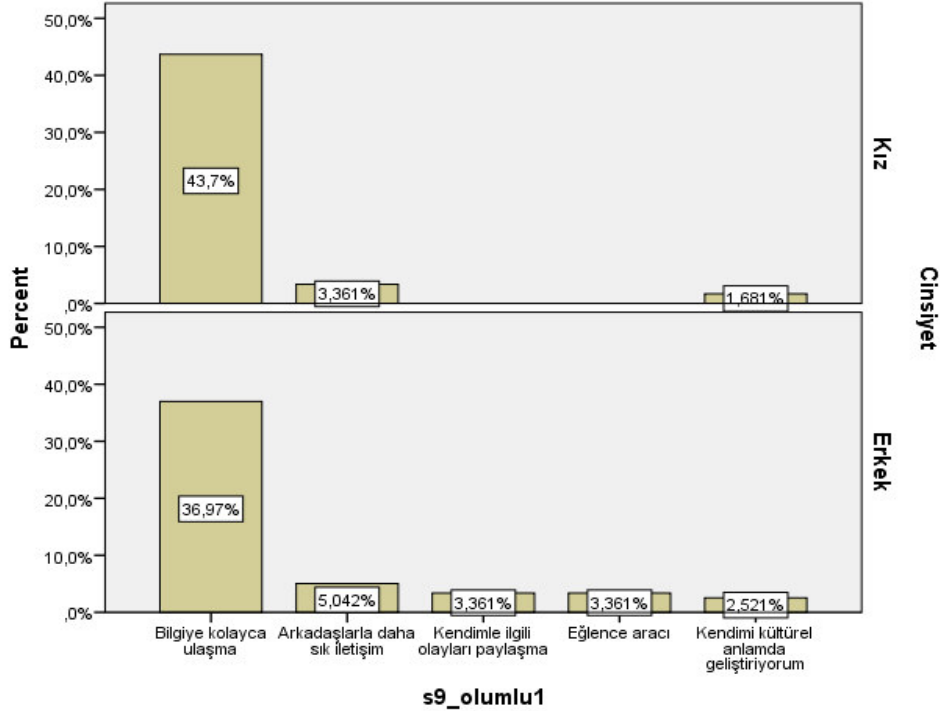
Tablo 5. İnternetin ikincil kullanım amaçları ve cinsiyete göre dağılımı

"İnternet hayatımıza ne gibi olumlu katkılar sunmaktadır?" sorusunda ise "bilgiye kolayca ulaşma", "arkadaşlarla daha sık iletişim kurma", "kendimle ilgili olayları paylaşma", "eğlence olanağı sunma" ve "kendimi kültürel olarak geliştirme" şeklinde beş seçenek sunulmuş ve bunların öncelik sırasına göre numaralandırılması istenmiştir. Bilgiye kolayca ulaşma seçeneğini ilk sırada işaretleyenlerin oranı yüzde 80'dir. Bu seçeneği işaretleyenler arasında kız öğrencilerin erkeklerden daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. "Arkadaşlarımla daha sık iletişim kurma" seçeneğini ilk sırada işaretleyenlerin oranı ise yaklaşık yüzde 8,5'tir. Kız öğrencilerin hiç biri "kendimle ilgili olayları paylaşma" ve "eğlence olanağı sunması" seçeneklerini ilk sırada işaretlenmemişken, bu seçenekleri işaretleyen erkek öğrencilerin oranı yaklaşık yüzde

7'dir. "Kendimi kültürel anlamda geliştiriyorum" seçeneğini ilk sırada işaretleyenler ise yaklaşık yüzde 4 oranındadır.

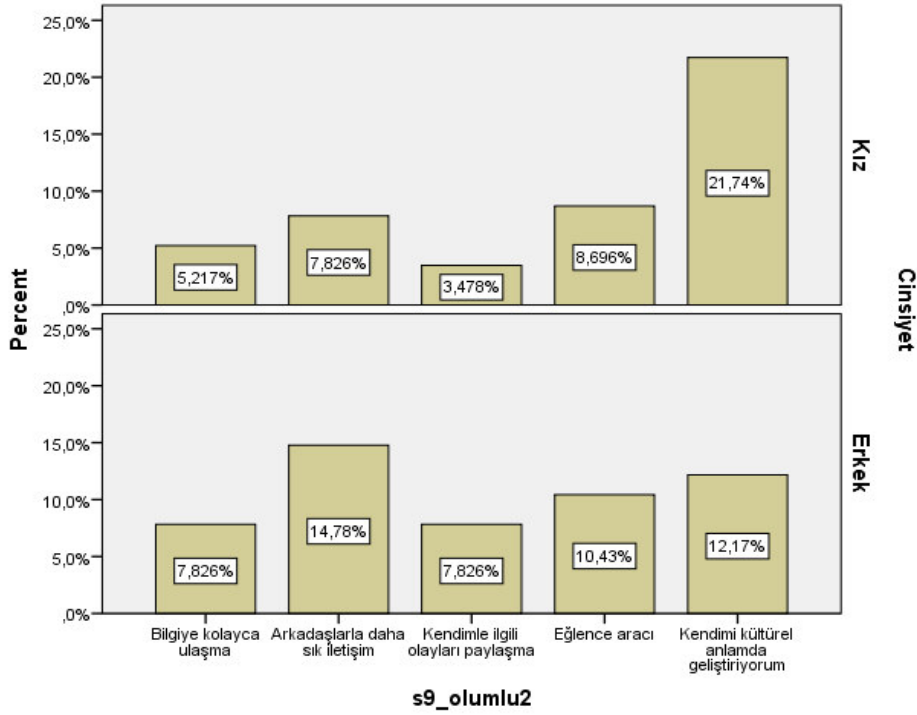
Tablo 6. İnternetin sunduğu öncelikli olumlu katkı ve cinsiyete göre dağılımı

İnternetin sunduğu olumlu katkılara ilişkin olarak ikinci sırada en fazla işaretlenen seçenek "kendimi kültürel olarak geliştiriyorum" seçeneğidir. Bu seçeneğe ikinci sırada öncelik verenlerin oranı yaklaşık yüzde 34'tür. Kültürel gelişim seçeneğini işaretleyen kız öğrenciler, erkek öğrencilerden daha fazladır. Bir önceki soruya benzer biçimde erkek öğrencilerin arkadaşlarla iletişim kurma, eğlence ve kendimle ilgili olayları paylaşma gibi internetin sosyal boyutuna ilişkin seçenekleri işaretleme oranı kız öğrencilere kıyasla daha fazladır. Bu durum genel olarak bölgenin "muhafazakâr" yapısıyla açıklanabilir. Öğrencilerin büyük bölümü ailelerinin internet kullanımına karşı olumsuz bir tutum içinde olduklarını belirtmişlerdir. Ancak erkek öğrenciler -daha önceki sorularda görüldüğü gibi- internet kafe ve diğer aile bireylerinin telefonları gibi mekân ve araçlar üzerinden internet erişimi sağlamak konusunda 'avantajlı' durumdadır.

Tablo 7. İnternetin sunduğu ikincil olumlu katkı ve cinsiyete göre dağılımı

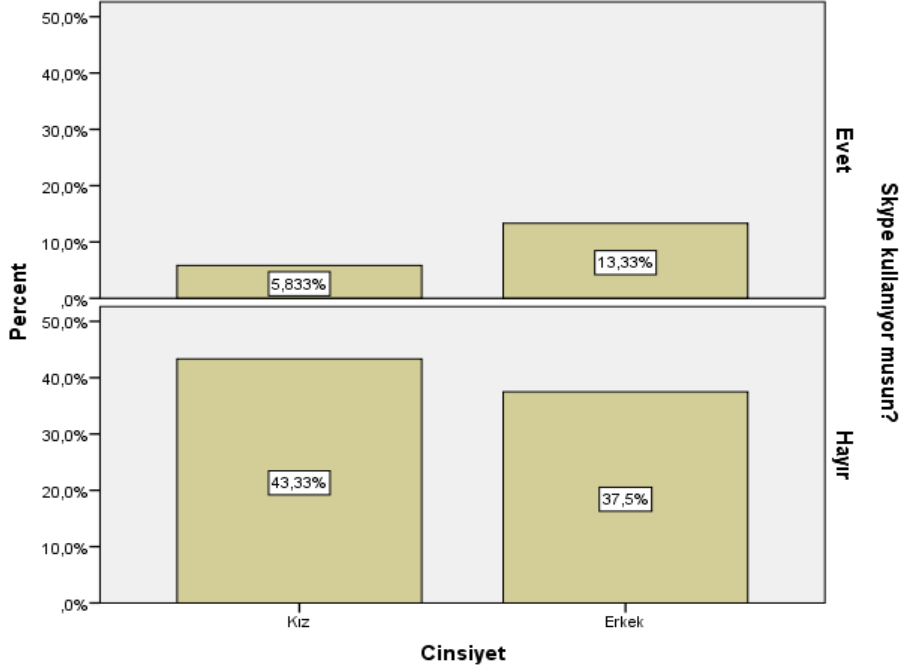

4.2. Sosyal Ağ Kullanımları

Sosyal ağlara üyelik için 13 yaş sınırlaması bulunmaktadır. Ancak Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi'nin sonuçlarına göre bu sınırlamaya rağmen, Türkiye'deki 13 yaş altı çocukların yarısından fazlası Facebook kullanmaktadır. Bu nedenle anket çalışmasında öğrencilerin sosyal ağları ne kadar kullandıkları da ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öncelikle sosyal ağlardan farklı olarak bireysel görüşmeye imkân tanıyan Skype ya da Tango gibi uygulamaların kullanım oranları tespit edilmek istenmiştir. Öğrencilerin yaklaşık yüzde 80'ni Skype kullanmadığını belirtmiş, hatta pek çok öğrencinin Skype'ın ne olduğunu bilmedikleri görülmüştür. Öğrencilerin yalnızca yaklaşık yüzde 19'u Skype kullanmakta, bunun yüzde 13.3'ünü de erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

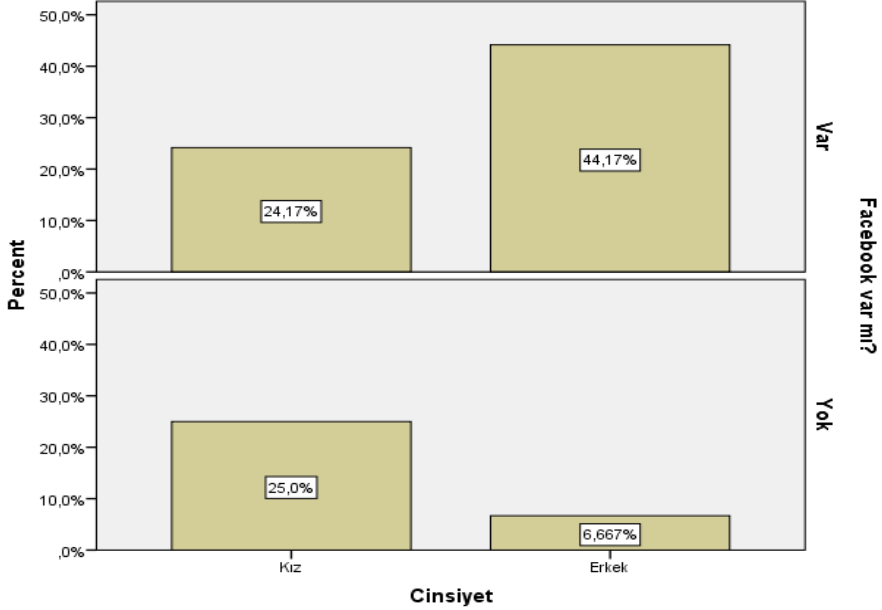
Sosyal ağ kullanımları, dünya ve Türkiye ortalamasına uygun biçimde Facebook üzerinde yoğunlaşmakta, diğer sosyal ağlarda hesabı bulunan öğrenci sayısının daha az olduğu görülmektedir. 2013 yılının ilk yarısı itibariyle dünyada Facebook kullanıcı sayısı 1 milyar 155 milyon kişiye ulaşmıştır. Günlük aktif Facebook kullanıcı sayısı ise yaklaşık 700 milyon civarındadır. Facebook'tan sonra en fazla üyeye sahip olan sosyal paylaşım sitesi Twitter'dır. Twitter'ın da 500 milyon civarında kayıtlı kullanıcısı vardır (Smith 2013'den akt. Bulut, 2014, ss. 207, 212).

Tablo 8. Skype kullanımı ve cinsiyete göre dağılımı

Öğrencilerin yaklaşık yüzde 68'inin Facebook'ta hesabı bulunmaktadır. Bu oran erkek öğrencilerde yüzde 44 iken (53 kişi), kız öğrencilerde yüzde 24'tür (29 kişi). Ankete katılan kız öğrencilerin yaklaşık yarısının en çok kullanılan sosyal ağda hesabı bulunmamaktadır.

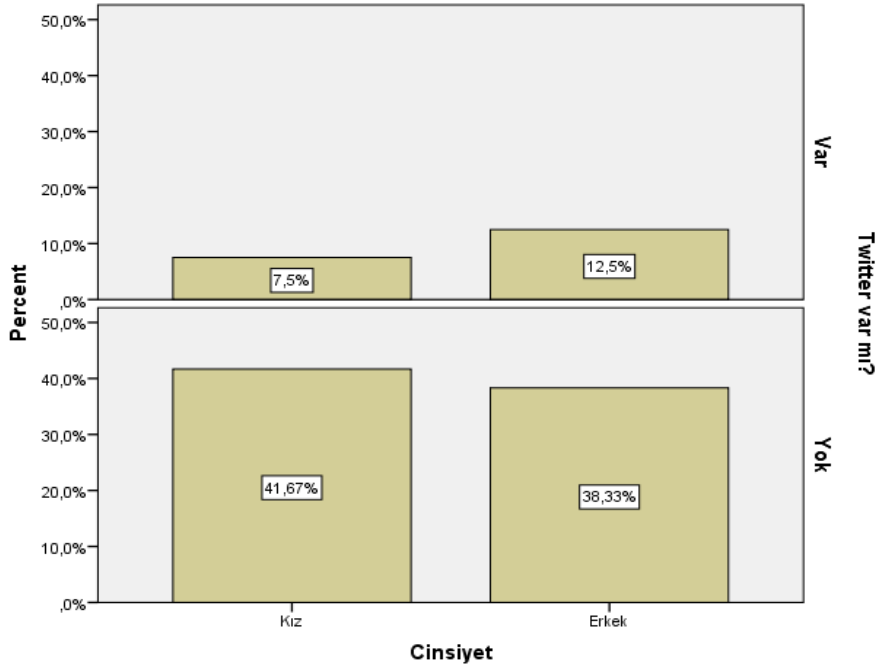
Tablo 9. Facebook hesabına sahip olma oranı ve cinsiyete göre dağılımı

Öğrencilerin Twitter kullanım oranı ise Facebook'tan çok daha düşüktür. Erkek öğrencilerin yüzde 12,5'i (15 kişi), kız öğrencilerin ise yüzde 7,5'i (9 kişi) Twitter hesabına sahiptir. Tumbler ve Instagram gibi diğer sosyal ağlarda hesabı olan öğrenci sayısı yok denecek kadar azdır. Kız öğrencilerden yalnızca bir tanesinin (yüzde 0,8), erkek öğrencilerden ise yalnızca 4 tanesinin (yüzde 3,3) Instagram'da hesabı bulunmaktadır. Öğrencilerin hiçbirinin Tumbler, Pinterest ve Myspace gibi ağlarda hesabı yoktur.

Twitter kullanıcılarının hepsi, aynı zamanda Facebook'ta da hesaplarının olduğunu belirtmişlerdir. Bu iki ağın kullanım sıklığına bakıldığında da Facebook'un en sık kullanılan sosyal ağ olarak işaretlendiği görülmektedir. Kız öğrencilerden yalnızca 3'ü en sık kullandığı sosyal ağın Twitter olduğunu belirtirken, erkek öğrencilerden biri de Instagram'ı en sık kullandığı ağ olarak belirtmiştir.

Tablo 10. Twitter hesabına sahip olma oranı ve cinsiyete göre dağılımı

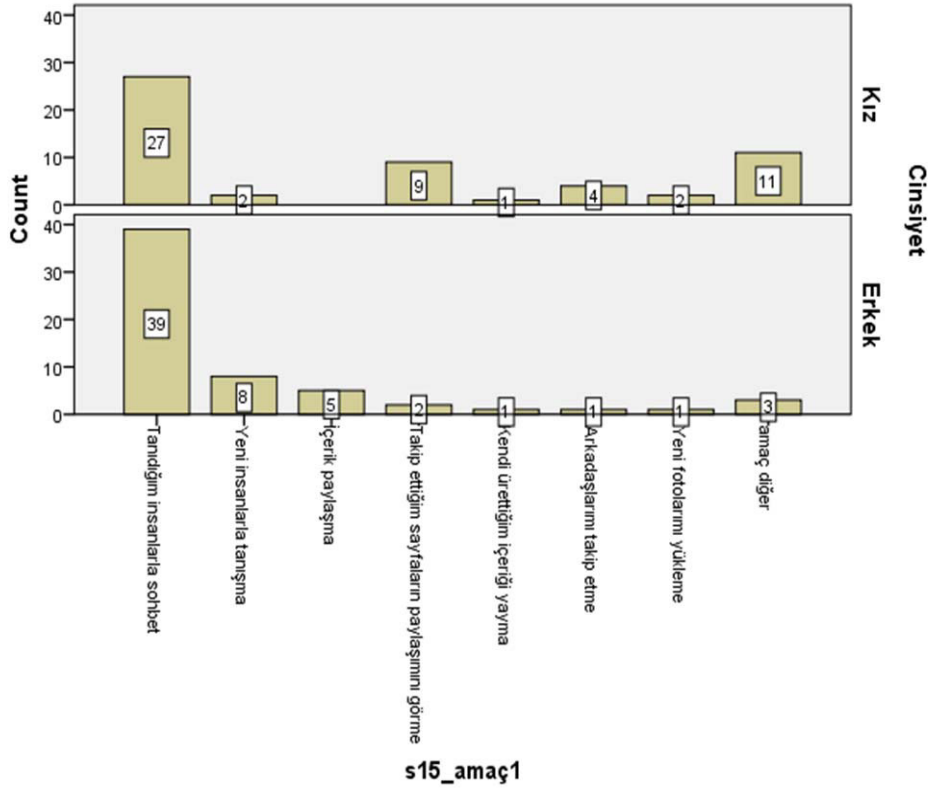

Öğrencilerin sosyal ağları kullanım amaçlarına bakıldığında belli amaçların ön planda olduğu görülür. En çok işaretlenen seçenekler sırasıyla “tanıdığım insanlarla sohbet etme”, “takip ettiğim sayfaların paylaşımlarını görme”, “arkadaşlarımı takip etme” ve “içerik paylaşma”dır. Tanıdığım insanlarla sohbet etme seçeneğini işaretleyenlerin oranı yaklaşık yüzde 57’dir (66 kişi). Öğrencilerin yüzde 9,4’ü (11 kişi) “takip ettiğim sayfaların paylaşımlarını görme” seçeneğini işaretlemiştir. Ergenler arasında televizyon dizileri, futbol taraftar kulüpleri ve ünlü isimlerin sosyal ağlardaki sayfalarını takip etmek yaygın bir davranıştır. Bu seçeneği işaretleyen öğrenciler de benzer sayfaları takip ettiklerini söylemişlerdir. Sosyal medyayı bu sayfaları takip etmek amacıyla kullananlar arasında kız öğrenciler çoğunluktadır.

Sosyal ağların bir diğer kullanım amacı “yeni insanlarla tanışma”dır. Öğrencilerin yalnızca yüzde 8,4’ü (10 kişi) yeni insanlarla tanışma amacıyla sosyal ağları kullandıklarını belirtmiştir. Bunların 8’i erkek, yalnızca 2’si kız öğrencidir. Kız öğrencilerin internet kullanım amaçları konusundaki ‘çekingen’ tutumları, sosyal ağ kullanımında da karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan “içerik paylaşma” seçeneğini sosyal ağları öncelikli kullanım amacı olarak belirten yüzde 4,3’lük kesimin tamamı erkek öğrencilerdir.

Öğrencilerden bazılarının bir sosyal ağda birden fazla hesaplarının olduğu da görülmüştür. Bir sosyal ağda birden fazla hesaba sahip olmanın internet teknolojilerine ilişkin kullanım becerisini görmek açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Kız öğrencilerden yalnızca yaklaşık yüzde 2,5'inin (3 kişi) bir sosyal ağda birden fazla hesaba sahiptir. Erkek öğrencilerden yaklaşık yüzde 10'unu (11 kişi) bir sosyal ağda birden fazla hesaba sahiptir. Bazı öğrencilerin beş ayrı hesabı olduğu, bir öğrencinin de 11 ayrı hesaba sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 11. Sosyal ağların birincil kullanım amaçları ve cinsiyete göre dağılımı

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın ilk iki başlığında Türkiye’de ve dünyada internet kullanım oranları ve pratiklerine ilişkin rakamlar verilmiş ve bunlar üzerinden dijital açık ve dijital bölünme kavramları tartışılmıştır. Gaziantep ilinde yapılan anket çalışmasının sonuçları, burada tartışılan dijital bölünme ile ilgili olarak söylenenleri doğrular niteliktedir. Keniston’ın dijital bölünmeye ilişkin olarak yaptığı sınıflandırmada birinci grupta yer alan internet kullanımı konusunda "zengin, eğitilmiş ve güçlü olanlarla olmayanlar arasında" görülen

ve endüstrileşmiş ya da gelişmekte olan bütün ülkelerde karşımıza çıkan bölünmenin Gaziantep ili açısından da geçerli olduğu görülmüştür. Gaziantep ilinde anket uygulanan öğrencilerin internet kullanım oranlarının, Türkiye genelinde 11-15 yaş arası grubun kullanım oranlarının altında olduğu görülmüştür. İlin sosyoekonomik gelişmişliği ve anket yapılan okulların konumları dikkate alındığında bu okullardaki gençlerin internet kullanım oranlarının özellikle daha batı yer alan ve sosyoekonomik açıdan daha gelişmiş olan illerimizden daha geride olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın dikkat çekici bir başka sonucu da öğrencilerin okuldan internete erişim oranlarının çok düşük olmasıdır. Bu durum, bilgisayar ve internet kullanımının eğitim kurumlarıyla bütünleştirilmesi sürecinde sıkıntılar yaşandığı şeklinde yorumlanabilir. Nitekim söz konusu okulların bilgi ve iletişim teknolojilerini eğitime sürecinde kullanımı sağlayacak teknik donanım açısından da yetersiz oldukları görülmüştür. Öğretmenlerin teknik bilgilerinin ne kadar yeterli olduğu ve öğrencilerini internet teknolojilerini kullanmaya teşvik edip etmedikleri ise başka çalışmalarla desteklenmeye ihtiyaç duymaktadır.

İnternet ve sosyal ağların kullanımı konusunda cinsiyetler arasındaki belirgin fark da çalışmanın dikkate değer bulgularından biridir. Kız öğrenciler gerek internete erişim, gerekse de interneti etkin kullanma konusunda dezavantajlı konumdadır. Kız öğrencilerin her şeyden önce internete erişim konusunda erkek öğrencilerden oldukça geri durumda oldukları görülmüştür. Buna paralel olarak sosyal ağlarda hesabı olan ve bu ağları sıklıkla kullanan kız öğrenci sayısı erkeklerden daha azdır. Kız öğrencileri interneti kullandıkları durumlarda büyük ölçüde eğitim amaçlı (ders çalışmak, araştırma yapmak gibi) kullanmakta, oyun oynamak ve farklı sosyal aktivitelerde bulunmak gibi etkinlikleri çok az yapmaktadır. Bu kullanım biçimi erkeklerin -diğer alanlarda olduğu gibi- siber ortamda da daha 'özgür', daha 'serbest' bırakıldıklarını göstermektedir. Bu durum her iki cins açısından da sorundur. Kız ve erkek öğrencilerin internet kullanımına ilişkin bulgularımız internet erişimi ve kullanımı konusundaki bölgesel farklılıkların yanı sıra cinsiyete ilişkin farklılara da işaret eden dijital bölünme kavramıyla örtüşmektedir.

İnternet teknolojileri, eğitimden siyasal katılıma kadar pek çok alanda önemli olanaklar sunmaktadır. Bu olanaklardan yararlanabilmek için internet kullanımının yaygınlaştırılması ve eğitim kurumlarından başlayarak internetin bilinçli ve etkin kullanılmasının özendirilmesi oldukça önemlidir. İnternet kullanımda sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyet gibi faktörlere bağlı olarak görülen eşitsizlikler, bir sosyal eşitsizlik olarak değerlendirilmeli ve gerek erişim, gerekse de bilinçli ve etkin kullanımın yaygınlaştırılması yönünde adımlar atılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akca Baştürk, E. (2014). Demokratik Katılım Bağlamında Yeni Medya ve Dijital Yurttaşlık. İçinde E. Baştürk Akca (Ed.), *Yeni Medya Yeni Pratikler Yeni Olanaklar* (ss. 17-44). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Başaran, F. (2006). Bir Teknolojik Yenilik Olarak İnternetin Tarihi: Ulusal Yenilik Sistemi, Kamu Politikaları ve Standartlar. *Kültür ve İletişim Dergisi*, 9 (2), 10-32.
- Bulut, E. (2014). Pazarlama İletişiminde Yeni Yaklaşımlar Kapsamında Sosyal Medya Uygulamaları. İçinde E. Baştürk Akca (Ed.), *Yeni Medya Yeni Pratikler Yeni Olanaklar* (ss. 191-219). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- İçel, K. ve Ünver, Y. (2005). *Kitle Haberleşme Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Kılıç, Ç. (2011). Küreselleşen Dünyada Dijital Bölünme Sorunu. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 81-91.
- Köksal, A. T. (1997). *İnternet Sizden Korksun*. İstanbul: Pusula Yayıncılık.
- Oruç, E. ve Arslan, S. (2002). *Sayısal Uçurumun Önlenmesi: Stratejik Plan*. Telekomünikasyon Kurumu Sektörel Araştırma ve Stratejiler Dairesi Başkanlığı.
- Sınar, H. (2001). *İnternet ve Ceza Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Sütçü, C. ve Akyazı, E. (2006). Yeni İletişim Ortamları ve Bilgi Uçurumu. *NewMedia and Interactivity International Conference* (e-book), November 1-3, ss: 280-287.
- Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, Sayı: 15866, 22 Ağustos 2013.
- Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, Sayı: 13569, 22 Ağustos 2013.